

RIKOSS

Poljudnoznanstvena revija s področja ljudi z okvaro vida

številka 1 / 2013

KOLOFON

RIKOSS

Poljudnoznanstvena revija s področja ljudi z okvaro vida
letnik 12, številka 1 / 2013
ISSN 1854-4096

Izhaja 4-krat letno v elektronski in zvočni obliki in je brezplačna.
Spletna stran: <http://www.zveza-slepih.si/rikoss/>
Izdaja: [Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije](#)

Odgovorni in tehnični urednik: [Marino Kačič](#)
Uredniški odbor / sodelavci: Brane But, Jože Gregorc, Metka Pavšič, Jure Srebrovič,
Slavica Bukovec Zupanič

V reviji se objavlja priporočila in izsledke testiranj nove specialne IKT opreme, strokovne članke o spoznanjih z relevantnih področij, možnostih za izobraževanje, delo, prosti čas, o izkušnjah v povezanosti/vključenosti, o osebnih življenjskih in delovnih izkušnjah ljudi z okvaro vida, njihovih svojcev, strokovnjakov vseh podpornih služb in drugo. Vsi prispevki so avtorizirani, avtentični in se nanašajo na področje "ljudje z okvaro vida".

=====
Avtorske pravice za prispevke, sprejete v objavo, pripadajo reviji Rikoss. Uredništvo si pridržuje pravico preurediti ali spremeniti dele besedila, če tako zahteva jasnost in razumljivost, ne da bi o tem prej obvestili avtorja. Avtorji prispevkov so odgovorni za avtentičnost besedila in svoja stališča.

© Revija Rikoss (ime, oblika in vsebina) je zaščiten z zakonom o avtorskih pravicah. Revija ali katerikoli njen del ne smeta biti razmnožena ali spremenjena v kakršni koli obliki (elektronski, zvočni, tiskani ali drugi obliki) brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic: © Revija RIKOSS in Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije.

[Domov](#) [Uredništvo](#) [Naročite brezplačen Rikoss](#)

KAZALO

UVODNIK: Zopet čas za vznemirljive novice
Marino Kačič

AVTOPORTRET: Maksi Vinšek
Življenje z glasbo

POPOTNIŠKI UTRINKI: Med soncem in zemljo
Sabina Dermota

INTEGRACIJA: Z delavnicami do kvalitetnejšega sobivanja
(predstavitve projekta Bontonček)
Slavica Bukovec Zupanič

NOVOSTI IZ INVALIDSKEGA VARSTVA: Vlada sprejela Nacionalni program socialnega varstva
Brane But

DOBRO JE VEDETI: Tekmovanja v alpskem smučanju in teku na smučeh za slepe in slabovidne
Gregor Habjan

PAMETNI TELEFONI: Predstavitve programčka EqualEyes
Jožef Gregorc

NAMIGI IN NASVETI: Učinkovito iskanje z Googlom – šestič, Zamrznitev naslovne vrstice ali stolpca v Excelu
Brane But

OGLASNA DESKA: Veččutno doživljanje umetniških del
(postavitve razstav in vodstva po njih za slepe/slabovidne)
Slavica Bukovec Zupanič

NOVIČKE: V Ljubljani na mestnih avtobusih možna storitev prevoz na klic; format daizy za elektronske knjige prihaja tudi v Slovenijo; Novosti iz sveta računalniških programov
Jure Srebrovič

UVODNIK: Zopet čas za vznemirljive novice

Avtor / urednik: *Marino Kačič*

Lektoriranje: Albert Kolar

[Pošljij komentar](#)

Nekatere tehnologije, ki so bile v preteklih letih prava mala revolucija v okviru informacijskih tehnologij med polno-videčimi, so v zadnjem času postale uporabne tudi za ljudi z okvarami vida. Zdelo se je, da takih tehnologij, ki tako močno temeljijo na vizualni uporabi, sploh ne bo mogoče pripraviti, da bi jih lahko uporabljali ljudje z okvarami vida. Za te namene napovedujemo novice v reviji Rikoss.

V zadnjem letu, ko sem nekatere od teh tehnologij preizkušal, sem se počutil tako zelo vznemirjeno, kot takrat, sredi devetdesetih preteklega stoletja, ko sem preživel od nekaj ur pa do dan ali dva v laboratorijih podjetij po Evropi (Audiodata, HandyTech, Alva, Tieman, PaperMayer, Baum), ki so razvijali t. i. podporno tehnologijo za ljudi z okvaro vida. Vznemirjali so me eksperimenti in rešitve, katerih cilj je bil v prvi vrsti omogočiti ljudem z okvaro vida delo v okolju Windows. Skupaj s tistimi ljudmi smo sanjali, kaj vse bomo lahko delali, ko se nam bo ta svet možnosti odprl. Spomnim se, kako sem vsakič prihajal domov navdušen in pripovedoval, kaj je že vse narejeno, kaj vse se že da delati in kaj vse nam bo to omogočilo. Resnici na ljubo je bila pot do tega zelenega cilja precej daljša, kot sem takrat mislil.

Nikakor pa nisem mogel razumeti, zakaj sem ob deljenju tega optimizma (četudi pretiranega) v tistem času vedno znova dobil v odziv hladen tuš dvoma in močnih nasprotovanj s strani kolegov in strokovnjakov za to področje. Še manj sem razumel, ko sem dobival »polena pod noge« ob prenašanju te tehnologije v Slovenijo. Danes se zdijo tiste dileme, strahovi in odpori v veliki meri odveč. Ne pa povsem, če vemo, da večina uporabnikov uporablja le nekaj odstotkov funkcionalnosti, ki jo ta tehnologija omogoča. Vendar to velja enako tudi za vse ostale ljudi.

Sladko-kisle novice

Novice, ki jih bomo letos na novo objavljali, so sladke, saj nam bodo prikazale možnosti, ki omogočajo uporabo mnogih novosti, kar bo pomagalo ljudem z okvaro vida do še večje stopnje samostojnosti in neodvisnosti. Z njihovo pomočjo bo mogoče izvajati opravila, ki jih do sedaj nikoli v zgodovini civilizacije ni bilo mogoče. Hkrati pa so te novice tudi kisle, saj pomeni preskok na uporabo teh tehnologij pogosto tudi nujen prehod v drug svet razmišljanja in delovanja. To zahteva od uporabnika veliko prožnosti pri spremembi mišljenja in učenja. Za nekatere bo ta prehod lažji, za druge težji, za tretje morda nedosegljiv. A tako se dogaja vsem ljudem. Poleg tega je znano, da je nekaj, do česar se ena generacija z muko prebija, otročje lahko za naslednjo in samoumevno za vse naslednje.

Pametni telefoni

Prehod ljudi z hudo okvaro vida z dosedanjih prenosnih telefonov Nokia na t.i. pametne telefone, lahko primerjamo s preходом iz znakovnega računalniškega okolja (DOS) v grafično okolje (windows). Po eni strani si je težko zamisliti, kako bi lahko nekdo, ki ne vidi, sledil toliko informacijam na zaslonu in za to uporabljal

sprehajanje prsta po zaslonu. Za povrh pa še tista navidezna tipkovnica z malimi ozkimi tipkami. Nič fiksnega. Na prvi pogled se zdi podobno kot tipanje v temi. Vendar prav v zadnjem letu, še zlasti pa v zadnji polovici leta, je bi na tem področju narejen ključni preboj naprej v govornem dostopu. Če k temu dodamo razvoj zaslonov, ki bodo reliefno prikazovali, kar je izpisano, se vse skupaj zdi več kot obetavno. Da pa pametni telefoni omogočajo mnoge izjemno uporabne programčke, pa itak že vemo.

Da bi razširili novice o dostopnosti telefonov in programov za pametne telefone, uvajamo rubriko »pametni telefoni«. V tej številki te rubrike je prikazan programček, ki je namenjen dostopnosti pametnih telefonov za slepe/slabovidne in vse starejše, ki so morda manj spretni na zahtevnih programih običajnega pametnega telefona. Predvidoma v septembrski številki pa bo objavljen test pametnega telefona, ki bo pokazal, na kakšen način je tak telefon uporaben za ljudi z okvarami vida. Ob tej priložnosti vabimo vse bralke in bralce, da nam pošljejo ideje ali članke za to rubriko.

Mednarodno sodelovanje

Že dalj časa sem razmišljal in iskal možnost, da bi postopoma pritegnil k pisanju ljudi, ki so sposobni, imajo izkušnje s tega področja, a niso iz Slovenije. Pri tem sta dve večji težavi: prva so finance, druga pa je jezik. Rešitev, ki jo uvajamo poskusno v naslednji številki, je rubrika »mednarodno sodelovanje«. V tej rubriki bodo pisci objavljali članke v svojem maternem jeziku. Pomembneje se nam zdi, da besedilo sploh dobimo, kot da ga ne bi bilo, ker ni poslovenjeno. Ob koncu leta se bomo odločali, če naj ta poskusna rubrika ostane ali ne, kar bo odvisno od odzivov vas, bralcev.

Skener za knjige

Skener za knjige (Iread naw) je še ena mala revolucija za tiste, ki si skenirajo večje količine besedil in predvsem knjige. Doslej so bili skenerji za te namene ogromni, počasni, primerno visoka pa je bila tudi njihova cena. Sedaj pa je na voljo povsem nova tehnologija. Skener je izjemno majhen, hiter in praktičen. Vsak si lahko sedaj poskenira knjigo zelo, zelo hitro, preprosto in z malo napora. Cena je dostopna, ni pa nizka. Ampak, ko nekaj časa to napravico uporabljamo, nam hitro postane všeč in prav nič nam ni več žal denarja. Obratno, meni je samo žal, da česa podobnega nisem imel že prej. Privarčeval bi si ure in dneve, ki sem jih porabil ob skenerju. V naslednji številki bo objavljen opis takega skenerja, ki je povsem uporaben za ljudi z okvarami vida. Poleg tega ima še dodatno funkcijo polavtomatskega skeniranja, kar uporabo še pohitri. Za pokušnjo naj povem, da traja skeniranje dveh listov v knjigi 1 sekundo in potem še cca 1 do 3 sekundi za pretvorbo (odvisno od hitrosti računalnika).

V letošnjem letu v Rikossu načrtujemo še nekatere druge novosti. Ker pa iz izkušenj vemo, da se lahko na poti do udejanjanja marsikaj zgodi, kar uresničitev premakne ali celo onemogoči, bomo počakali s konkretnimi napovedmi. Vsekakor bomo novosti predstavili, ko bodo razvite do stopnje zadostne uporabnosti.

[Na vrh](#)

AVTOPORTRET: Maksi Vinšek

Življenje z glasbo

Lektoriranje: Albert Kolar

[Pošljij komentar](#)

Moja stalna spremljevalka v življenju je glasba, kajti brez nje bi šla pot v čisto drugo smer. Nikoli ne govori z menoj, pa vendar jo kot senco čutim na vsakem koraku. Bil je jesenski dan v letu 1954, ko sem prvič zadihal zrak tega sveta. Kot drugorojeni otrok v družini sem imel to smolo, da je bil moj vid na enem očesu 9 odstoten, na drugem pa je bila, kot se je pozneje izkazalo, čista tema. Pri 21 letih sem dobil odstop mrežnice in zlata sončna svetloba se je umikala temi. Leta 1975 je bila operacija očesa uspešna le v toliko, da sem videl pol metra pred seboj. Takšno stanje je ostalo še dve desetletji, nakar je tema prevzela oblast v svoje roke. Jaz je nisem hotel poslušati in sem ji vedno dokazoval, da z menoj ne bo imela lahkega dela. Hočem biti dejaven in ne sedeti ob zapečku v skritem kotu.

Že v zelo zgodnjih otroških letih so starši opazili, da mi zvoki iz radijskega sprejemnika vzbujajo zanimanje in dajejo več energije, kot sem jo kazal sicer. V tistem času je bila frajtonarica (harmonika) iskan instrument, saj ni bilo veliko godcev, pa tudi denarja ne, da bi si jo lahko kupil kar tako. Oče je bil eden izmed redkih, ki jo je imel in razveseljeval ljudi okoli sebe. Z otroško ljubeznijo sem se zaljubil v frajtonarico in oče mi je dovolil, da sem lahko pritiskal na gumbce. Tu se je pričelo in temelj je bil narejen. Pouk glasbe se je pričel, saj je oče kot moj učitelj prenašal znanje name in kmalu je bilo opaziti, da napredujem. Tako to ni bila samo muha enodnevnica. S pomočjo radia se mi je vtisnila kakšna pesem v spomin in že sem se ji poizkušal približati na harmoniki po svojih najboljših močeh. Nekoč je nekdo vprašal: kaj pa narediš, kadar sta otroka slabe volje? In oče je odgovoril: takrat njima kaj zaigram, saj dekle rada posluša frajtonarico, fant pa se usede na tla, ter se vrti s pomočjo rok in nog v levo in desno stran ter zraven poje. Tako z njima večinoma nimam težav. Tudi mama je znala zaigrati nekaj pesmi in nama polepšala marsikateri dan. Tako so minevala leta vse do osnovne šole, ko sem zaradi slabega vida moral zapustiti domače ognjišče in se prilagoditi novemu načinu življenja v Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani. Hitro sem se znašel v novem okolju in reči moram, da sem si tam pridobil veliko izkušenj za leta, ki so sledila.

Veliko dobrega bi lahko napisal o zavodu, o različnih krožkih, predvsem pa o poučevanju glasbenih instrumentov. Ker je bilo v učilnici veliko instrumentov, sem se zagledal v pisano paletu majhnih, srednjih in velikih klavirskih harmonik. Ko so mi dovolili eno izmed njih uporabljati, sem kar zažarel od sreče. Vsa leta bivanja v zavodu sem hodil na učne ure harmonike in v višjih razredih me je tovariš Jože Povše naučil nekaj koncertnih skladb, na primer: Madžarski ples, opero Ernani, Lahko konjenico in še kaj. Trudil se je, da bi mi podal kar največ znanja in jaz sem ga imel rad, pa čeprav mi je kdaj zvijal prste na roki, kadar sem naredil preveč napak. V tem času sem pasivno igral še druga glasbila: kitaro, kontrabas, trobento in klarinet. V tistih letih je bilo kar nekaj javnih nastopov, najprej v šoli, kasneje pa tudi izven nje. Spominjam se, da so me prišli snemat za neko radijsko oddajo iz RTV Ljubljana.

Po končani osemletki me je pot vodila v center slepih Škofje Loka, kjer sem si pridobil izobrazbo za poklic telefonist administrator. Tudi tukaj je bilo možno z glasbo

nadaljevati. Z tovarišem Antonom Čuričem sva pričela igranje klavirja. Naučil me je pisati in brati note v brajevi pisavi in me pripravljajal za igranje na orgle. Tako sem včasih v cerkvi v Stari Loki nadomeščal organista, kadar je bila potreba za to. Tudi v domači fari sem bil nekaj let organist. Ker doma nisem imel harmonija ali česa podobnega, sem se po notah učil kar v cerkvi. Vsak glas je bil pisan za sebe, zato sem jih najprej moral združiti in naučiti na pamet. Orgle so bile stare in so imele črne in majhne tipke, kar pa je bilo zelo moteče.

Pisalo se je leto 1972, ko sem se zaposlil v železarni Ravne na Koroškem. Ker so mi starši že poprej kupili 120-basno klavirsko harmoniko, so me v domačem kraju vaščani poznali in me kdaj povabili, da sem jim kaj zaigral ob različnih priložnostih. To so opazili starejši muzikanti in nastal je kvintet. Kar nekaj izkušenj z igranjem smo si pridobili in veliko mladih parov omožili. Tudi mene je sreča obiskala, saj nevesta mi žena je postala. Dva otroka je rodila in s tem družino obogatila. V ansamblu je bilo kar nekaj sprememb, med drugim zapostavljena frajtonarica, ki so se ji obetali boljši časi. Veliko pesmi sem s pomočjo posluha prenašal s klavirske na diatonično harmoniko. Priznati moram, da sem kot samouk težko zmogel ta prehod. Na Muti se je ustanovljajal orkester frajtonaric oziroma diatoničnih harmonik in povabili so me k sodelovanju. Pridno sem si nabiral izkušnje in kot solist sem že hodil na tovrstne prireditve in manjša tekmovanja. Z orkestrom smo posneli kaseto starih melodij. Ker se je na Koroškem ustanovljajalo kar nekaj takšnih skupin, sem v Dravogradu kot mentor prevzel skupino harmonikarjev Diatonik. V njej sva dva člana medobčinskega društva zveze slepih in slabovidnih Maribor. Nastopamo na kulturnih prireditvah in različnih srečanjih doma in v tujini. Igramo predvsem slovenske narodno zabavne pesmi in tako razveseljujemo srca tistih, ki imajo to glasbo radi. Tudi s to skupino smo posneli prvič kaseto in drugič zgoščenko. Pripravljamo že tretji projekt, ki bo izšel v prihodnjem letu. Povedati moram, da ko se je leta 1996 v Dravogradu ustanovila skupina harmonikarjev Diatonik, sem v naslednjem letu pričel poučevati diatonično harmoniko na osnovni šoli Vuzenica, tamkajšnje učence iz četrtega, petega in šestega razreda. Učenje je bilo najprej posamično, kasneje pa so se združili v skupino mladi harmonikarji Vuzenica. Veliko so nastopali in s tem kraju dali nekaj mladostno svežega. Posneli so kaseto in video spot.

Na misel mi je prišla ideja, kaj če bi za neko prireditev pripravil družinsko igranje na diatonično harmoniko. Doma smo o tem razpravljajali in se odločili za akcijo. Od prijateljev sem si sposodil tri harmonike, dve pa sta bile že doma. Pripravili smo dve pesmi in na oder odšli po starostnem vrstnem redu. Najprej oče, mama, jaz, sin in hčerka. Odmevi so bili pozitivni, saj je bilo rečeno, da ne poznajajo družine, ki bi igrala pet istovrstnih instrumentov. Ker je razvoj učenja tekel hitreje, kot sem ga dohajal, sem kar nekaj let obiskoval šolo diatonične harmonike. Izkazalo se je, da trud ni bil zaman. Moj cilj je bil zastavljen dokaj visoko. Želel sem tekmovati na najvišji ravni v Sloveniji in sicer za zlato harmoniko Ljubečne. Vedel sem, da pot do tja je strma in težka. Poizkusil sem štirikrat, a žal neuspešno. Obupal nisem, ker sem bil prepričan, da bom enkrat prišel do tja. Naj o poteku napišem par vrstic. Tekmovalci so razvrščeni v 4 kategorije po starostnih skupinah do 60 let. Vse skupine se točkujajo do 100 točk. Najprej je treba opraviti predizbirno tekmovanje, ki so v različnih krajih po Sloveniji v mesecih junij, julij in avgust. Tako preizkusi svojo srečo okoli 400 tekmovalcev. Nato komisija izbere tekmovalce za polfinale. Odigrati je treba dve skladbi po lastnem izboru, vendar se jih ne sme več igrati v finalu. Na tej stopnici jih je le še okoli 100. Kdor je imel znanje in mirne živce, je bil eden izmed petintridesetih

kandidatov, ki mu je uspelo priti do finala. V tem delu tekmovanja sta predpisani dve obvezni skladbi, ki ju že poprej določi strokovna žirija. Ena obvezna je venčerk narodnih, druga pa je za vsako skupino drugačna. Prijaviti je potrebno še tri skladbe po lastni izbiri in eno izmed njih določi komisija na dan tekmovanja. V dopoldanskem času pred komisijo odigra vsak tekmovalec predpisani skladbi, v popoldanskem delu pa še eno za občinstvo in komisijo. V letu 2007 sem prišel do zelenega cilja in dobil zlato plaketo. Tega uspeha sem bil resnično vesel, saj je bil s tem poplačan ves trud, ki sem ga že več let vlagal v to. Nisem se dal uspavati in delal sem naprej. Čez dve leti sem se zopet odločil, da poskusim še enkrat iti po isti poti. Tokrat je bilo bolj sproščeno, ker sem že vnaprej vedel, kje so tiste šibke točke, na katere moram biti še posebej pazljiv in trema je bila manjša. Rezultat tega je bila ponovno zlata plaketa. Januarja 2012 je bil na spletu objavljen razpis za šesto mednarodno tekmovanje harmonikarjev za nagrado Avsenik v Begunjah. Skušnjava je bila velika in se ji ni bilo mogoče upreti. Način tekmovanja in ocenjevanja je bil skoraj enak, kot sem ga opisal poprej. Zaradi velikega števila nastopajočih je tekmovanje trajalo tri dni. Moja ocena je bila 93,67 točk in dobil sem srebrno priznanje. S tem hočem preveriti samega sebe, kaj in kako naprej. Ker pregovor pravi: v tretje gre rado, sem se ponovno odpravil na pot proti zlati harmoniki Ljubečna v septembru istega leta. O plaketah sploh nisem razmišljal, ker je že to dovolj velika nagrada priti v finale. A sreča je zopet bila z menoj in v mojo zbirko sem dodal še tretjo zlato plaketo.

Pri učenju je bil nepogrešljiv pripomoček kolutni magnetofon. Večina pesmi je bila posnetih pri najvišji hitrosti predvsem zato, da sem pesem lahko upočasnil in s tem lažje poiskal hitre predvajane tone, odigrane v šestnajstinkah in osminkah. Seveda sem se moral privaditi takšnemu poslušanju, kajti toni so bili znižani za eno oziroma dve oktavi. Prisoten je bil še en problem, kadar se duri s posnetka niso ujemali z diatonično harmoniko. Takrat pa sem se moral najprej naučiti pesem na klavirsko in še le nato prenesti na diatonično. Malo bolje je bilo ob uporabi kasetofona, saj ga je serviser predelal, s tem pa mi omogočil postopno znižanje ali zvišanje durov. Sedaj, ko si lahko pomagam z računalnikom, teh problemov ni več, lahko sem bolj hiter, natančen in učinkovit. Z računalnikom delam šele dve leti ter spoznavam, da je veliko zamujenega. Ker me je naš član gospod Niko Šket s sodobno tehnologijo omamil in nudil pomoč pri učenju po telefonu in v živo poleg sina in hčerke, je prišlo do rezultata, o katerem sem prej le sanjal.

Življenje teče dalje in veliko tega ne bi bilo, če ob sebi ne bi imel pomoči in spodbude s strani moje žene, ki me je vozila in spremljala povsod, kjer je bilo le mogoče. Zelo veliko sta mi pomagala sin in hčerka, predvsem kadar me je bilo treba spremljati. Zaslužnih oseb, ki jih nisem omenil, je še nekaj, zato se zahvaljujem tudi njim.

[Na vrh](#)

POPOTNIŠKI UTRINKI: Med soncem in zemljo

Avtorica: *Sabina Dermota*

Urejanje rubrike: *Metka Pavšič*

Lektoriranje: *Bernarda Pavlovec Žumer*

[Pošlji komentar](#)

Pred 20 in več leti smo pogosto zahajali na Kriško goro. Tam je bil že takrat raj za jadralne padalce. Padala vseh mogočih barv so razprostrta ležala po travi, njihovi lastniki pa so mirno čakali na ugoden trenutek tistega dne. Pod Kriško goro je na travniku prav primeren prostor za pristajanje. Neštetokrat smo tam opazovali, kako so začetniki pristajali na riti. In jaz ne bi bila jaz, če si ne bi zaželela leteti. Takrat so že leteli v tandemih, a mi še ni bilo dano, da bi to poizkusila. Otroka sta imela pač prednost. Ko sta bila še majhna, je želja po letenju v meni zakrknila. Ko pa sta zrasla, se je spet sama od sebe, čisto počasi izluščila iz podzavesti in potuhnjeno priplavala na površje. Tako je tudi zame prišel veliki dan.

Sedimo z Darjo v debeli senci ob Tolminskih koritih na kavi in lenobno kramljamo. Temperatura zraka je bila prav peklena. »Lepo je tukaj pri nas, a ne? Tolminka, pa Soča, pa hribi pa ...« pravi Darja in mi se z njo strinjamo. Nad nami nekdo zagleda jadralnega padalca in to na glas omeni. In meni uide misel: »Bog ve, kdaj boste lahko mene takole gor gledali?« »Bi rada letela?« Dvajset let že sanjam o tem in ona me vpraša, ali bi rada! »Toliko časa si že želim, da skoraj ne verjamem več, da bo to kdaj res,« ji odvrnem. »Bom vprašala Sebastjana, če te pelje,« je pogumno poslala po kostanj v žerjavico svojega sina. Presneto dobro se zavedam odgovornosti pilota jadralnega padala do »slepih potnikov«. Ali bo sprejel tveganje?

Pozno popoldan zazvoni mobilni telefon. »Si pripravljena? Obuj visoke čevlje in jutri pridite v Tolmin. Dobimo se ob pristajalnem travniku, kjer boste videli veterno vrečo. Sebastjan te bo peljal.« To je bilo vse. In smo bili, v sredo zjutraj ob enajstih v Tolminu. Darja nas je že čakala. »Sebastjan prihaja,« je povedala. »Lej ga, že gre,« ga je prvi opazil Miloš. Zame sva bila v tistem trenutku pomembna samo midva. Sebastjan in jaz. On je tudi radioamater, a ga dotlej še nisem poznala. Kako se bova razumela? Konec koncev me je moral živo in celo pripeljati natanko nazaj sem. Če je Darjin sin, mora biti še zelo mlad. Mu bom zaupala? Podava si roke. Dokaj drobna, a čvrsta moška dlan in prijazen mladeniški alt s primorskim naglasom mi takoj vzbudi zaupanje. Predstavljam si športno, ne preveliko postavo, ki že nekaj let živi za jadralno padalo. Kako si?« me vpraša prijazno. »Močno sem vznemirjena,« mu povem, ker tega ne morem skriti. »Malo bomo morali še počakati, da bova imela prave pogoje,« reče Sebastjan. Vzleteti sva nameravala s 1080 metrov visoke Kobale. To je priljubljeno vzletišče jadralnih padalcev in zmajarjev. Omogoča odlično izhodišče za dolge prelete ob južnih grebenih Julijskih Alp. Zato je tudi znano tekmovalno prizorišče. Prav dolgo nisem mogla čakati. Ko je postalo že neznosno, sem zaprosila: »Ali gremo lahko prosim gor?« Cesta pod avtomobilskimi kolesi me je pomirila. Vleče pa se kakor jara kača. Ampak, kakor je vsake poti enkrat konec, smo tudi mi prispeli na cilj. Avte smo pustili v senci dreves in se peš odpravili do vzletišča.

To je zelo velik, lepo urejen travnik na kopastem vrhu sicer z gozdom porasle gore. V debeli lipovi senci je miza z dvema klopca, da padalci laže počakajo na primeren veter. Ko sem sedla na klopc, sem se šele vprašala, kje je vendar padalo, s katerim

bova letela. Sebastjan ga je imel na hrbtu v ogromnem nahrbtniku. »Daj no, prosim, tole malo meni, da preverim, kako se nosi,« sem ga prosila. Žal mi je bilo, da se tega nisem spomnila že pri avtu. Ko si nadenem nahrbtnik, mi sega od kolen do ramen in me vleče nazaj. Oprosti Sebastjan, a dvomim, da bi ga lahko prenesla tistih 100 metrov od avta do vzletišča. Tehta 30 kilogramov in v njem je vse mogoče. Skupaj ga odpreva in na dan pride sedež za pilota s pomožnim padalom, sedež kopilota s pristajalno vrečo, dva kombinezona, dve čeladi, inštrumenti za letenje, 40 kvadratnih metrov padala, metri in metri vrvic, jermenov in sponk. Presneto veliko je vsega. Lepo po vrsti sem si ogledala vse skupaj. Najbolj me je seveda zanimal moj sedež z napihljivo vrečo in padalo, ki pa ga še nisem mogla pobožati. Počakati sem morala še kakšno uro, da je zapihal za naju ugoden zahodni veter. Zemlja se je morala toliko ogreti, da toplota od hriba jadralske lepe odlepi od tal. Jadralski veter in temperaturo lahko spremljajo prek mobilnega telefona, ki je povezan z avtomatsko vremensko postajo. Na vzletišču pa jim mnogo pove tudi opazovanje ptic. Med tem sem si lahko v miru ogledala Kobalo. Z Darjo sva se sprehodili po vsem vzletišču, da sem dobila pravo predstavo. Vmes mi je razlagala imena gorskega venca nad dolino Tolminke. Najbolj me je zanimala Kobilja glava, 1475 metrov visoka gora. Pa Rdeči rob, ki nima zaman takega imena, sredi belega in sivega apnenca je namreč vgneten gmota rdečkastega laporja. Na Kobali nismo bili sami. Kakšnih 30 jadralscev je čakalo na let tistega dne. Vsi skupaj smo se kurili in si nabijali adrenalin po žilah. Tudi dva zmajarja sta razprostrla svoji napravi. Lahko sem otipala današnjega modernega zmaja. Danes jih sestavljajo čisto drugačni materiali. V prstih sem imela še tiste »svilene«, ki so pred 30 leti letali s Šmarne gore. Sebastjan mi je pokazal svoje letalne inštrumente. Sestavljajo jih GPS, višinomer in radijska postaja. Meni se je zdel najzanimivejši višinomer. Kajti z naraščajočo višino oddaja piskajoč zvok, ki ti pove, da se dviguješ. To je za jadralske pomemben podatek. Tudi kamera je bila pripadajoči tehnični dodatek opreme tistega dne. »To boš imela v žepu ti,« mi pove moj pilot. »Jaz?« Ali se nič ne boji zanjo? Ta stvarca ni poceni, da bi mu jo poškodovala. No, on že ve. In ne samo to. Tudi višinomer in GPS bosta s trakovi pritrjena na moj hrbet. »Se kaj bojiš?« me prijazno vpraša. »Ne bojim, veselim se!« mu odvrnem vsa razvnetja. No, malo me je že skrbelo, kako bova skupaj stekla po odskočišču. Ampak, tistih nekaj korakov bom pa res zmogla, saj nisem tako lesena. Potečem malo po travnatem terenu in se mi zdi precej lahko, saj so tla gladka, brez lukenj in izboklin. »No dobro, potem pa obleci kombinezon.« V roke dobim oblačilo, ki je tako kakor vse podobne stvari narejeno za 180 centimetrov visokega fanta. Zaviham hlačnice, zategnem pas, zaviham rokave, naravnam ovratnik in že se počutim enaka padalcem. Kakšno samozavest ti da takšno oblačilo. A takoj me prizemlji moj nadebudni sin: »O, draga mamica, v tem pajacu si pa še manjša kakor v resnici.« »O, fant, ti ne veš, kako trdno na obeh nogah se počuti tvoja majhna mamica. Vsak čas si bo s pticami delila nebo in vi boste samo majhne pike globoko spodaj.«

Sebastjan razgrne in uredi padalo za let. Pobožam šušteči umetni material, ki naju bo nosil kakšno uro. Pozanimam se o načinu delovanja takšne naprave in o barvi. Najino padalo je modro, belo in oranžno. Lepo se mi zdi. Nato si nadenem še sedež. Stvar postaja malo okorna. V tem bo pa že težje teči, si mislim. Tudi Sebastjan se obleče in si nadene sedež. Nato naju pripne skupaj in na pravilno razgrnjeno padalo za nama. Vse skupaj postaja resno. Z mirnim glasom mi začne razlagati: »Zdaj bom začel šteti. Na zdaj bova stekla. Ko boš začutila, da te padalo vleče nazaj in boš izgubila tla pod nogami, bova v zraku. Ko ti rečem, sedi nazaj in uživaj. Če nama

start ne uspe, ga bova ponovila. Ti bodi mirna in skušaj sodelovati. Če nama prvič ne uspe, ni nič hudega.« Te mirne besede so me zelo pomirile. Oba sva utihnili. Bila me je ena sama napetost in zbranost. Odmislila sem vso okolico in mislila samo na noge in klanec pod seboj. »Pet, štiri, tri, dva, ena, zdaj!« Zganem se v hipu. En korak, dva, tri in švist in sva že v zraku. Presenečena sem bila nad eleganco, s katero nama je uspelo. No, morda bi Sebastjan povedal kaj drugega, ampak jaz sem se počutila kakor letalska kraljica. Fant res obvlada tole sceno sem si že petdesetič ponovila v mislih. Nekaj časa me je pustil v tišini, potem pa me je vprašal, kako se počutim. »Malo še okorno v vseh teh jermenih in bojazni, da bi s svojim premikanjem porušila ravnotežje padala. Toda, počakaj malo, da pridem k sebi.« Zadiham, zabrcam, malo se nagnem in glej, res sva v zraku in lahka kakor peresci. »Nagni se v desno, da pridobiva višino.« In res. Nagneva se v desno, da dava padalu možnost za dvig. Začneva se obračati v desno in navzgor. Najprej sem imela sončno kroglo na levi, nato za seboj, nato na desni in pred seboj. Za nama je en obrat. In nato še eden in še eden. Nabirava višino in ne da se opisati čudovitih občutkov celotnega telesa. Sebastjan mi pove vsakič, ko je vzletišče točno pred nama. »Spodaj so, mahajo ti!« mi pove. Pobrcam z nogami, pomaham z rokami in zakličem pozdrav dol k svojim najdražjim, a me ne morejo slišati. Pregloboko spodaj so. Višinomer piska svojo čudovito melodijo dviganja in midva sva vedno višje. Nekaj časa jadra z nama tudi jastreb.

Sebastjan mi razlaga smeri, v katere sva obrnjena. Meni veliko pomeni opis pokrajine: hribi, reke, daljava! Dvigneva se na višino 2300 metrov, nato pa odjadra proti Bohinjskim goram. Sebastjan z enim pogledom objame Triglav in tržaško morje. »Daj, prosim, stori to še zame!« Boš malo ti peljala padalo, jaz bi malo posnel,« mi reče prijazno. Primem ročici padala in ne zdi se mi nič posebnega. Samo nekaj me moti. Le kaj bi to bilo? Seveda, tišina. Izgubljava višino. Višinomer je utihnil. Ko pa se nagnem v desno in povlečem ročico navzdol, začutim, kako se začenja dvigovati. Tudi bip, bip, bip višinomera pove svoje. Juhuhu, svobodne višave. Ko Sebastjan neha snemati, me vpraša: »Kam se odpeljeva?« »Ti povej, ti si šef. Jaz uživam, kjer koli sva,« mu rečem. Odpeljeva se proti Kobaridu. Malo pod nama na desni leti športno motorno letalo. Nikoli si nisem mislila, da bom letela nad letalom. Nad Mrzlim vrhom mi postane slabo. »O želodec, prosim, ne teži zdaj, ko je tako lepo in enkratno.« Pa se ne da prepričati. Ko nisem mogla prikriti svoje šibke točke, izdahnem boječe: »Slabo mi je.« Bala sem se, da bova morala kar pristati. »Če boš bruhala, povej. Nagnila se bova v desno, da ne dobiva zajtrka v naročje.« O, kako prijazno. Nič govora o kakšnem pristanku. Dvakrat, trikrat debelo pogoltnem in voziva se proti Kobaridu. Pod nama je Gregorčičev slap. »Pozdravljen Simon Gregorčič – Goriški slavček! Kako bi šele pisal in pel, če bi si lahko privoščil tak izlet in pogled z višav, kakršnega si pravkar lahko jaz?! In Krn na dosegu roke! Mi pa smo pred tremi leti lazili nanj kar tri ure.« Nad Vrsnim obrneva proti Tolminu. Zračni makadam nad Mrzlim vrhom spet dela svoje. Višinomer molči. Vem, da izgubljava višino. Dlje kot uro sva že v zraku in čas bo za pristanek.

Pristati? Pustimo to še malo na strani. Sebastjan mi pripoveduje pokrajino pod nama: Soča in naselja ob njej, pa hribočki in doline, ki jadrlnim padalcem pomagajo jadrati. Tako razgiban zračni teren je treba dobro poznati, da si lahko privoščiš pet in več ur v zraku. Tukaj pogosto organizirajo jadralska tekmovanja. Včasih jih je toliko v zraku, da se dobra jadralka lahko pobožata s padali. Pripoveduje mi zanimive zgodbe s svojih potepanj, pa o takšnih in drugačnih potnikih, ki jih je že vozil. To bo

ostalo med nama. Kdor jih želi slišati, mora z njim v zračne višave. Tam se izve mnogo zanimivega. Vedno bolj vroče postaja. Seveda, spuščava se, sva že na višini, s katere sva poletela. Pristati bo treba. Doskočišče je na velikem travniku ob Soči. Na višini 160 metrov. Nanj opozarja vetrna vreča, ki kaže tudi, kako piha veter. »Ko bova dovolj nizko, bom začel šteti. Vstani s sedeža, in ko boš začutila tla, steci.« Sliši se preprosto kot pasulj, toda, hmmm? Sebastjan opazuje doskočišče. Vidi tudi vse, ki naju čakajo. Vroče je že kot v indijanskem kotlu. Seveda, gori v višavah je bilo 18 stopinj, tukaj v Tolminu pa 38. »Ali je tole belo cesta?« vprašam začudeno, da sploh kaj vidim. »Ja,« odvrne, in že sva mimo. Obrneva in še enkrat jo zagledam in spet mi gre malo na bruhanje. Morda je pa bolje, da ne vidim premikajoče se pokrajine pod seboj. Ampak, ni časa za razmišljanje: »Pet, štiri, tri, dve, ena in se dotaknem tal. Premaknem eno in drugo nogo in poklekнем ter se zavalim kakor vreča krompirja in čezme Sebastjan in naprej pred nama padalo. O.K. Tole ni bilo čisto nič elegantno in v stilu, ampak pristala sva varno, čisto nič boleče na tole preljubo slovensko zemljico.

Lepo, prečudovito je bilo vse skupaj. Kakor v transu se počutim. Objamem vse tri moje mušketirje in Barona in Darjo in kar ne morem verjeti. Nekaj se skušam opravičevati Sebastjanu za tisto »vrečo krompirja«, a ni pomembno. Mislim, da je tudi on zadovoljen s svojim prvim slepim potnikom. Toda, on je vedel, da bo vse dobro in vse prav. In tako je tudi bilo. Vljudno vprašam, ali lahko pomagam pospravljati padalo v nahrbtnik, a Sebastjan to hitreje in varneje naredi sam.

Prisrčno se objamemo in poslovimo. Onadva sta morala v službo, mi pa na sotočje Tolminke in Soče namočiti svoja pregreta telesa. In povem vam, odkorakala sem kakor general po osvojeni bitki!

[Na vrh](#)

INTEGRACIJA: Z delavnicami do kvalitetnejšega sobivanja (predstavitev projekta Bontonček)

Avtor: *Slavica Bukovec Zupanič*

Lektoriranje: Albert Kolar

[Pošljí komentar](#)

V sodobni družbi čedalje več govorimo o kvaliteti in kulturi sobivanja ljudi, kar v praksi pomeni, da znamo prepoznati, sprejeti in spoštovati raznolikost posameznika in s tem tudi njegove specifične potrebe. Seveda se razlike še poglobijo, če je pri neki osebi prisoten hendikep. Čeprav neprestano ponavljamo, da različnost bogati družbo in kljub dejstvu, da je vedno več hendikepiranih aktivno vključenih v različna področja javnega življenja, še vedno večino ljudi prevzameta zadrega in strah pred neznanim, ko se srečajo s slepo ali gluho osebo, z osebo na invalidskem vozičku ali pa s tisto, ki ima težave pri sporazumevanju. Največkrat ljudje preprosto ne vedo, kako bi pristopili in kako bi se s tako osebo sporazumeli. Poleg nevednosti so še vedno močno prisotni negativni stereotipi o hendikepiranih (pretirano hvaljenje, pomilovanje, prezir).

Da bi premostili vse te ovire, si čedalje več društev in organizacij prizadeva javnosti sporočiti, da lahko tudi hendikepirani s pomočjo ustreznih prilagoditev, tehničnih pripomočkov in osebne asistencе dosegamo iste cilje kot polnočutni, hkrati pa jih poučiti, kakšen je primeren odnos in pristop do ljudi z različnimi hendikepi. Le takšna pot lahko vodi do prijetnega sobivanja nas vseh.

Ker sem že v kar nekaj svojih prispevkih omenjala delavnice Bontonček, je skrajni čas, da jih predstavim nekoliko podrobneje. Da bo predstavitev zares popolna, sem za odgovore na vprašanja prosila Vikija Vertačnika; vodjo projekta Bontonček pri Društvu YHD – Društvu za teorijo in kulturo hendikepa.

Vprašanje: »Kaj je potemtakem Bontonček?«

Odgovor: »Bontonček je projekt društva YHD - Društva za teorijo in kulturo hendikepa. Z njim želimo ljudem približati življenje hendikepiranih, naše potrebe in zmožnosti. S tem želimo tudi olajšati vključevanje hendikepiranih v okolje in sploh prispevati k boljšemu sobivanju nas vseh.«

Vprašanje: »Od kje ime in od kod ideja za nastanek projekta?«

Odgovor: »Projekt je dobil ime po istoimenski knjižici, ki jo je izdala Zveza telesnih invalidov Hrvaške. Društvo YHD je pridobilo pravice za prevod in njeno širjenje pri nas. Ob tem pa je nastala ideja, da bi s projektom nadgradili samo knjižico. V prvi vrsti je bilo mišljeno, da bi z izvajanjem delavnic ob izdaji knjižice olajšali integracijo hendikepiranih otrok v običajne šole.«

Vprašanje: »Kako je zasnovana knjižica Bontonček?«

Odgovor: »Knjižica Bontonček je sestavljena iz 21 kratkih pravil, ki so pospremljena z ilustracijami. Knjižica je zasnovana tako, da je v prvi vrsti namenjena otrokom nekako do 10. leta starosti. Njeno sporočilo pa je namenjeno prav vsem. Pravila v knjižici govorijo o tem, kako ravnamo v stiku s hendikepiranimi, trajno bolnimi, z otroki z učnimi težavami ali s tistimi, ki imajo probleme pri vzpostavljanju socialnih stikov. Primeri v Bontončku so takšni, da se v kakšnem izmed njih najde prav vsak.«

Vprašanje: »V kakšni obliki se projekt izvaja in kdo so njegovi izvajalci?«

Odgovor: »Projekt izvajamo v obliki delavnic, ki največkrat trajajo dve šolski uri ali po dogovoru. Nekajkrat smo izvedli že tudi dan dejavnosti za kakšen razred in z učenci preživeli cel dopoldan.

Izvajalci Bontončka smo v glavnem ljudje z lastno izkušnjo hendikepa, kar je posebna dodana vrednost našega projekta, saj lahko udeleženci delavnic iz prve roke izvedo vse, kar jih zanima. Lastna izkušnja odtehta marsikaj, to nam dokazujejo tudi odzivi s terena.«

Vprašanje: »Kdo so ciljne skupine in kakšno je sporočilo projekta?«

Odgovor: »Na začetku je bil namen predvsem olajšati inkluzijo otrok s posebnimi potrebami v običajne šole. Zato smo projekt izvajali predvsem v osnovnih šolah in to predvsem v prvi triadi. Sedaj pa vedno bolj ugotavljamo, da so potrebe velike in da moramo delati tudi s starši, učitelji, sosedi, znanci teh otrok, skratka z vsemi ljudmi. Zato ravnokar nastaja knjižica, ki bo za razliko od Bontončka še bolj nagovarjala vse, ki so Bontonček že nekako prerasli. Sporočilo Bontončka je predvsem to, da ima vsak od nas svoja močna področja, da lahko vsi lepo sobivamo drug z drugim. Projekt želi širiti vrednote, kot so: spoštovanje, sprejemanje in upoštevanje različnosti v družbi, vzpodbujanje k solidarnosti...«

Vprašanje: »Kako poteka delavnica, kaj vse lahko udeleženci na njej vidijo in izvejo?«

Odgovor: »Delavnica traja največkrat dve šolski uri. Po predstavitvi namena ter izvajalcev in udeležencev delavnice se pogovarjamo predvsem o naših izkušnjah življenja s hendikepom, o tem, kako delamo povsem običajne stvari na prilagojen način. Pri mlajših predstavimo tudi knjižico Bontonček, ob priliki pa se pri njej tudi dlje zadržimo. Pri učencih višjih razredov in pri starejših si bomo v bodoče pomagali s knjigo, ki nastaja. Prav v tem času pripravljamo gradivo zanjo. Ob koncu delavnice je obvezna refleksija, kjer skušamo od otrok izvedeti kaj so med delavnico novega izvedeli, kaj se jim je najbolj vtisnilo v spomin in kako so se počutili med delavnico. Pogosto nam kakšne svoje vtise sporočijo tudi kasneje v obliki risb ali sestavkov. Delavnica pa ni samo pogovor, ampak se lahko udeleženci s pomočjo različnih vaj živijo v različne situacije, v katerih se znajdemo tudi hendikepirani. Tako jim pogosto zavežemo oči in jih postavimo pred kakšno nalogo, jim ponudimo, da se zapeljejo z vozičkom ali naredijo nekaj korakov z belo palico. Pri tem je zelo pomembno, da je delavnica daljša od ene ure, saj zahtevajo vaje nekoliko več časa. Je pa na vseh naših delavnicah zelo pomembno pravilo, da lahko udeleženci vprašajo, karkoli jih zanima.«

Vprašanje: »Kje je izvedenih največ delavnic in kdo finančno podpira projekt?«

Odgovor: »Največ delavnic izvedemo v ljubljanskih osnovnih šolah in četrtih mladinskih centrih v prestolnici, saj smo že več let zapored uspeli na dveh razpisih v okviru Mestne občine Ljubljana. V okviru teh dveh projektov so delavnice za šole in mladinske centre brezplačne. Ponujamo pa v Ljubljani in njeni okolici tudi plačljive delavnice, tudi zanje se kdo odloči. V nekaj primerih so šole kupile določeno število knjižic Bontonček, ki so jih potem poklonile svojim prvošolcem.«

Vprašanje: »Za podkrepitev še morda nekaj statistike.«

Odgovor: »Največ delavnic, nekaj čez sto, smo izvedli v letih 2010 in 2011. Lani je bilo delavnic 89. Nižji številki je botrovalo dejstvo, da smo za lani na razpisu, preko katerega izvajamo delavnice po ljubljanskih šolah, dobili precej manj denarja. Število izvajalcev se vse od začetka giba od osem do enajst, kolikor nas je tudi trenutno.«

Vprašanje: »Ali projekt širite tudi izven osnovnošolskih zidov?«

Odgovor: »V že omenjenih mladinskih centrih je poleg osnovnošolcev tudi nekaj srednješolcev. Sodelovali smo že z Zvezo prijateljev mladine v okviru počitniškega varstva, občasno izvedemo delavnico v kakšnem vrtcu, dogovarjamo se s knjižnicami in župnijami. Redno se predstavljamo tudi na različnih festivalih, kot sta: Igraj se z mano, v Ljubljani, in Festival drugačnosti v Slovenj Gradcu. Bomo pa projekt zagotovo še širili na različne organizacije, če se pojavi kakšno konkretno povpraševanje, se lahko z zainteresiranimi tudi dogovorimo. Tako smo imeli lani delavnice za študentke socialnega dela, letos pa smo izvedli delavnico za zaposlene na oddelku za anglistiko in amerikanistiko Filozofske fakultete v Ljubljani.«

Vprašanje: »Ali se in v čem se delavnice v četrtih mladinskih centrih razlikujejo od tistih v razredu?«

Odgovor: »Kar precej. V razredu je obvezna prisotnost ves čas in tudi sicer je vzdušje pač šolsko. V mladinskih centrih temelji vse na prostovoljni odločitvi mladih, nihče jih v nič ne sili, ko pridejo, pridejo, ko grejo, grejo. Zato ni v mladinskih centrih skoraj nikoli ves čas delavnice prisotna ena skupina mladostnikov. Tukaj je treba udeležence precej bolj animirati, hkrati pa uporabljati načine dela, da so mladi čim bolj aktivno vključeni. Daljši razgovori tukaj skoraj odpadejo. Tako smo v mladinskih centrih oblikovali delavnico kuhanja, družabnih iger in mobilnosti. Pri kuharski delavnici s skupnimi močmi pripravimo kakšno jed, pri delavnici družabnih iger se igramo že prilagojene igre na ta način, da se tudi udeleženci vživijo v položaj hendikepiranega. Vsako leto pa tudi skupaj prilagodimo kakšno družabno igro. Na delavnici mobilnosti pa udeležencem na začetku demonstriramo hojo z belo palico in vožnjo z vozičkom, kasneje pa se tudi sami preizkusijo v tej ali pa v vlogi osebnega asistenta.«

Vprašanje: »Glede na potrebo po širjenju podobnih sporočil med ljudmi tudi v bodoče gotovo ne bo zmanjkalo dela. Kakšni so torej načrti?«

Odgovor: »Zagotovo bi bili veseli, če bi lahko naše delavnice dosegle čim širši krog ljudi. Tako bomo še naprej iskali različne poti do njih. Omenil sem že knjigo, ki nastaja, zagotovo se bomo lotili še česa podobnega, saj je zapisana beseda tista, ki ostane, na delavnicah pa tudi opažamo, da imajo udeleženci zelo radi, če dobijo kaj konkretnega v roke.«

Vprašanje: »Kam se lahko obrnejo tisti, ki bi želeli o delavnicah še več dodatnih informacij?«

Odgovor: »Vse informacije so na naši spletni strani

www.yhd-drustvo.si/bontonek,

lahko nas tudi pokličejo na društvo YHD, telefon 01/521 22 77 ali pa mene neposredno na GSM: 041/436 720.

Projekt izvajamo preko celega leta, zato verjamem, da se bomo lahko uskladili z vsemi zainteresiranimi.«

[Na vrh](#)

NOVOSTI IZ INVALIDSKEGA VARSTVA: Vlada sprejela Nacionalni program socialnega varstva

Avtor in sodelavec: *Brane But*

Lektoriranje: avtor

[Pošlji komentar](#)

Vlada Republike Slovenije je na svoji seji dne 21.02.2013 sprejela Predlog resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013-2020. Resolucijo mora pred začetkom uveljavitve potrditi še Državni zbor, ki jo bo predvidoma obravnaval na marčevski seji.

Nacionalni program socialnega varstva (NPSV) je ključen razvojni dokument na področju sistema socialnega varstva, saj določa osnovna izhodišča in načela razvoja sistema, ključne cilje na področju socialnega varstva, mrežo javnih socialno varstvenih storitev in programov in opredeljuje način izvajanja in spremljanja izvajanja programa ter odgovornosti posameznih akterjev na različnih nivojih. Podlaga za pripravo NPSV je Zakon o socialnem varstvu. Predlog Resolucije o NPSV za obdobje 2013-2020 je tretji po vrsti: prva resolucija o NPSV je bila sprejeta leta 2000 (za obdobje 2001-2005), druga pa leta 2006 (za obdobje 2006-2010).

Tokratni predlog Resolucije o NPSV se nanaša na daljše časovno obdobje (do 2020) kot predhodna dva dokumenta, zato je zastavljen bolj strateško in je usklajen z Evropsko strategijo do leta 2020 in slovenskimi zavezami v tem kontekstu (zmanjševanje revščine). Poleg petih poglavij so njegov sestavni del tudi tri priloge, in sicer:

- ocena uresničevanja prejšnjega NPSV (za obdobje 2006-2010),
- ključne okoliščine in dejavniki vpliva na delovanje sistema socialnega varstva in na določanje ciljev njegovega razvoja do leta 2020, in
- kazalniki za spremljanje uresničevanja ciljev NPSV 2013-2020.

Dokument je bil pripravljen na MDDSZ v tesnem sodelovanju z delovno skupino, imenovano za ta namen (v njej so bili predstavniki raziskovalcev, UMAR-ja, izvajalcev na področju socialnega varstva, nevladnih organizacij, ki predstavljajo uporabnike, in Socialne zbornice).

Cilji, tako kvalitativni kot kvantitativni, so bili določeni na osnovi stanja glede uresničenosti ciljev prejšnjega NPSV, ključnih okoliščin in dejavnikov, ki bodo vplivali na sistem do leta 2020 (zlasti pomembni so demografski dejavniki, pričakovane gospodarske in zaposlitvene razmere, ipd.), potreb v populaciji (razvoj različnih socialnih problematik) ter tudi pričakovanih finančnih možnosti.

Trije glavni cilji razvoja sistema socialnega varstva do leta 2020 so:

- zmanjševanje tveganja revščine in povečevanje socialne vključenosti ogroženih in ranljivih skupin prebivalstva;
- izboljšanje razpoložljivosti in pestrosti ter zagotavljanje dostopnosti in dosegljivosti storitev in programov;
- izboljševanje kakovosti storitev in programov ter drugih oblik pomoči (preko povečanja učinkovitosti upravljanja izvajalskih organizacij, povečanja njihove

avtonomije in upravljanja s kakovostjo in zagotavljanja večjega vpliva uporabnikov in predstavnikov uporabnikov na načrtovanje in izvajanje storitev).

Pomembnejši poudarki v dokumentu so še:

- Aktiven pristop v socialni politiki - s programom želimo tudi v politiki socialnega varstva narediti premik v programe, ukrepe in načela aktivacije, v smislu pomoči posameznikom, da bodo lahko sami reševali svoj položaj, predvsem prek zaposlitve (ne samo transferji in kurativne storitve in programi, ampak predvsem preventiva in programi socialne ter zaposlitvene aktivacije).
- Kompleksnost in povezanost politik, ki vplivajo na socialni položaj posameznikov in družin (ne le socialna politika, ampak tudi politike izobraževanja, zaposlovanja, upokojevanja, stanovanjska in zdravstvena politika, ipd. Zato morajo biti te (različne politike) medsebojno usklajene tako na nivoju načrtovanja kot na nivoju izvajanja.
- Krepitev skupnostnih oblik socialnega varstva – spodbujanje tistih oblik storitev in programov, ki ljudem omogočajo, da še naprej živijo v skupnosti in so tam vključeni, s tovrstnimi storitvami in programi pa jim pomagamo odpraviti ali blažiti težave (predvsem na področju starejših: pomoč na domu, oskrbovana stanovanja, dnevni centri... namesto institucionalnega varstva).
- V dokumentu so poudarjeni tudi kvalitativni razvojni vidiki in inovativni pristopi na področju razvoja socialno varstvenih storitev in programov.

Za izvedbo NPSV 13-20 sta predvidena dva izvedbena načrta na nacionalni in regijski ravni (za obdobje štirih let), v katerih bo bolj podrobno določena dinamika širitev in razvoja (tudi ob upoštevanju gospodarskih razmer in možnosti financiranja). Na regijski ravni bodo izvedbene načrte koordinirali centri za socialno delo na regijskem nivoju (po reorganizaciji), pri njihovi pripravi pa bodo sodelovali tudi predstavniki lokalnih skupnosti, ki bodo regijske načrte tudi potrdile. Cilje, ki so v pristojnosti lokalnih skupnosti (npr. razvoj storitve pomoč na domu), bodo v svojih planskih dokumentih opredelile lokalne skupnosti (občine).

Vir: www.mdds.gov.si

[Na vrh](#)

DOBRO JE VEDETI: Tekmovanja v alpskem smučanju in teku na smučeh za slepe in slabovidne

Avtor: *Gregor Habjan*

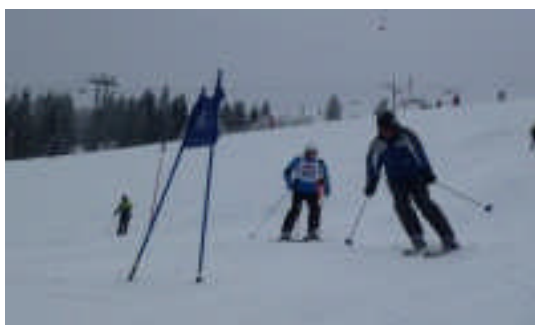
Lektoriranje: Albert Kolar

[Pošlji komentar](#)

Tekmovanja ter prvenstva za slepe in slabovidne v slovenskem prostoru prireja ZDSSS (Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije). Slednja največkrat najame podizvajalca, ki pozna posebnosti slepih in tekmo skuša kar najboljše pripeljati od same zasnove do uspešnega konca. Zadnja leta izpeljavo prvenstva ZDSSS v alpskem smučanju in teku na smučeh za slepe in slabovidne največkrat zaupajo Športnemu društvu slepih in slabovidnih iz Škofje Loke, ki se s svojo ekipo izvrstno znajde v organizaciji tovrstnih tekmovanj. Slepimi in slabovidnimi se imajo enkrat letno možnost udeležiti tudi

tekmovanja, ki jih v okviru vsesplošnih invalidskih tekmovanj priredi ZŠIS-POK. Tako na enem kot na drugem tekmovanju so slepi razvrščeni v tri kategorije, in sicer B3 - kategorija slabovidnih, ki za svojo aktivnost ne potrebujejo spremljevalca, B2 - kategorija močno slabovidnih, v kateri se nekateri od tekmovalcev že poslužujejo možnosti spremljevalca in B1, ki je kategorija popolnoma slepih in kjer je spremljevalec obvezen. Vse tri kategorije so običajno zastopane v vseh starostnih skupinah, ne pa vedno tudi po spolu. Na splošno se teh tekmovanj pogosteje udeležujejo moški, ki so tudi bolj željni dokazovanja, adrenalina in namenjajo več časa tovrstnim aktivnostim. Tekmovanja pozimi niso najštevilčnejše obiskana, kar le dodatno opozarja na to, da je udeležba slepih in slabovidnih na teh tekmovanjih dodatno pogojena z mnogimi dejavniki.

Alpsko smučanje je aktivnost, ki slepim ni ravno pisana na kožo, a je vseeno dokaj privlačna in pritegne le tiste najbolj motorično sposobne, neustrašne in avanture željne posameznike oz. posameznice. Med slepimi in slabovidnimi je največ slabovidnih smučarjev, ki jim ostanek vida dopušča, da še lahko smučajo sami, seveda na poznanih smučiščih, kjer se znajdejo in poznajo terene.

Manj je tistih smučarjev, ki potrebujejo spremstvo, pa naj bodo slepi ali močno slabovidni. V tem primeru je potrebno poskrbeti za označbo smučarja, kot tudi njegovega spremljevalca. Treba je poskrbeti za varnost smučarja, kar zagotovimo s primerno čelado, očali, rokavicami in nenazadnje tudi s primernimi oblačili, v katerih se smučar počuti prijetno in varno. Do sedaj ste se verjetno že vprašali, kako lahko sploh spremljamo slepega smučarja na smučišču. To je mogoče na več načinov, meni osebno najboljši in najlažji način je preko radijske postaje (walkie-talkie), ki omogoča obojestranski pogovor oz. kjer spremljevalec slepemu smučarju med

smučanjem daje kratka in preprosta navodila. Na tak način lahko spremljevalec slepega uspešno popelje od vrha smučišča do dna. Toda na tekmah tak način vodenja ne pride povsem do izraza, je prepočasno in preveč neosebno oz. nenatančno vodenje med vratci. Na tekmah si spremljevalec in tekmovalec največkrat privoščita spremljanje, kjer ima spremljevalec na hrbtu zvočnik, preko katerega daje slepemu jasna navodila, ki jim ta sledi in varno pelje po progi. Na ta način se lahko oba peljeta zelo hitro po progi in ustvarjata dokaj natančne zavoje med vratci, kjer se mora slepi nenazadnje dobro znajti. Obstajajo tudi drugi načini spremljanja, ki pa žal ne omogočajo prav hitrega smučanja in na tekmovanjih niso dovoljeni. Na primer, da se slep smučar in spremljevalec držita za roke in spremljevalec daje glasna navodila, da spremljevalec vozi ritensko pred slepim in ga usmerja, da spremljevalec vozi pred slepim in s palicama udarja skupaj ter s tem naznanja smer svojega smučanja, ki mu slepi sledi, in pa meni od teh najboljši, da spremljevalec in slepi smučata vzporedno ter pred seboj držita dokaj togo palico (najboljši je tekmovalni kol) in preko te palice nakaže spremljevalec slepemu gibanje gor dol, kot tudi smer levo in desno skoraj brez besedne komunikacije. Naj omenim le še to, da morata biti pri smučanju tako smučar, kot tudi spremljevalec zelo zbrana in uigrana. Vožnja po progi zahteva od slepega smučarja stoočstotno koncentracijo tako na spremljevalca, kot tudi na vratca. Spoznanje s progo pred tekmo je velikega pomena za lažjo kasnejšo vožnjo. Slep spozna tako konfiguracijo proge kot tudi terena, ki zna biti večkrat bolj naporen kot sama postavitve proge. Tudi smučanje izven proge oz. celodnevna smuka zna biti za oba smučarja kar velik zalogaj. Največkrat imajo začetniki dve do tri ure povsem dovolj, le tisti uigrani dvojci lahko smučajo po cele dneve. Pomembno je, da spremljevalec, ko ugotovi, da ne more več stoočstotno voditi slepega po smučišču, mu to tudi pove in, kljub njegovi zagnanosti, smučanje v tistem trenutku prekineta ter si privoščita odmor na sončku pred kočo ali pa odideta domov in se vrneta prihodnjic z novimi močmi.

Tek na smučeh je zimski šport, ki je slepim nekoliko bolj pisan na kožo. Seveda si tudi tovrstne aktivnosti slepi ne more privoščiti povsem samostojno in potrebuje spremljevalca tako za dostop do proge, kot za vodenje in spremljanje po progi. Slep se običajno odločajo za klasično tehniko in tudi nakup ali pripravo opreme prilagodijo tej

tehniko. Zanje je zelo pomembno, da so na poligonu dovolj zgodaj, ko so proge še urejene in dokaj trdne, ker se v tako urejenih progah počutijo varne in samostojne. Prav take proge pričakujejo tekmovalci tudi na tekmovanju. Tudi teči je precej bolj preprosto v lepo utrjenih progah, katerih podlaga je hitra in dobro drseča.

Spremljevalec slepega usmerja in mu pomaga le, če je ta zašel iz proge ali če je padel. V primeru, če ga je potrebno opozoriti na spremembo konfiguracije proge ali na morebitno nevarnost (drugi tekači, ovire, luknje, vzponi in spusti) na progi, ga zaustavi. Slep tekač poskrbi za svojo varnost in varnost drugih tako, da se označi s posebnim telovnikom, rutko ali pa trakom okoli roke. Pri teku na smučeh lahko spremljevalec prevzame tudi dva ali tri slepe tekače, če imajo približno enake sposobnosti in so pripravljene spremljevalca deliti oz. prevzeti nase nekaj tveganja. Slabovidni že lažje izbirajo med klasično tehniko in prosto (drsalno) tehniko. Od posameznika je odvisno, za katero tehniko se odloči, tisti ki vidijo nekoliko bolje, se predvsem odločajo za drsalno tehniko, ki je motorično nekoliko zahtevnejša, zahteva

nekoliko več ravnotežja, kondicije in dinamike in je hitrejša ter precej bolj adrenalinska. Slabovidni so sprva odvisni od spremljevalca, ki jim razloži konfiguracijo terena in smer proge oz. teka, ko progo spoznajo bolje, se lahko podajo sami naokrog. V času tekmovanja si lahko tekmovalci zagotovijo spremljevalca skozi celotno dolžino proge. Le-ta jih spremlja, spodbuja in poskrbi za varnost na progi. Če pa je tekmovalcev na progi več, lahko organizator poskrbi za dodatne spremljevalce na zahtevnejših predelih proge, kjer se ti potrudijo in usmerjajo skozi ta del vse tekmovalce na kar najboljši način. Običajno si tekmovalci s statusom B1 zagotovijo spremljevalca skozi celotno dolžino proge, kjer jim ta pomaga tako pri pobiranju pri padcih, zavojih, vstopanju v smučino, pri nevarnejših spustih, zaustavljanjih in preostalem posredovanju prepotrebnih informacij, ki jih tekmovalec srka med tekmovanjem. Tudi za slabovidne priporočamo, da se označijo, ker s tem opozorijo nase in se lahko izognejo marsikateri nezgodi. Slepe oz. slabovidne tekače je treba pri klasični tehniki naučiti osnovnega koraka in soročnega odriva, polpluga in pluga ter rahlo smukaške drže, ki jo uporabljajo pri spustih. Prav tako pa pri drsalni tehniki poskrbimo, da se najprej naučijo osnovnega drsalnega koraka, nato drsalnega koraka v hrib in prav tako poskrbimo za smukaško držo in zaustavljanje s plugom ali polplugom. Tek na smučeh je zelo primerna športna panoga tudi za družinske zimske počitnice, kjer lahko celotna družina, pa naj bo slep kdo od staršev ali pa otrok, gre na tek na smučeh in si z medsebojno pomočjo na progi popestrijo dan, poskrbijo za prijetno vzdušje in druženje na snegu oz. v naravi, kar je dandanes najpomembnejša vrednota.

O posebnostih priprave proge za tekmovanje v teku na smučeh in alpskem smučanju bi lahko rekli, da jih ni veliko, so pa vseeno. Na tekmovalnih progah moramo najprej zagotoviti, da je teren, na katerem tekmuje, primeren za vse prijavljene tekmovalce. Prav nihče ne sme biti na progi zapostavljen oz. neučinkovit. Na progi se morajo vsi tekmovalci počutiti prijetno in zaželeno. Precej bolje je, da je proga tistim nekoliko boljšim enostavnejša, torej so pogoji bolj izenačeni in se morajo za zmago bolj potruditi na nekoliko manj zahtevnem terenu. Na vsaki progi smo pozorni na to, da ni preveč motečih dejavnikov, da so odstranjene tako zvočne kot prostorske motnje. Poskrbeti moramo za dovolj prostora, ki zagotavlja varnost tako spremljevalcu, kot tudi tekmovalcu. Za tiste, ki se podajo na progo sami, moramo poskrbeti za kontrastne vidne učinke, ker se je tekmovalcu precej lažje orientirati oz. usmerjati ali popravljati smer med vožnjo. Največkrat progo in najidealnejšo smer označimo ali zarišemo z modro barvo. Tudi pri teku na smučeh lahko z modrim sprejem precej olajšamo tekmovalcem iskanje prave smeri. Ob progi mora biti tudi več delavcev kot običajno, ki hkrati poskrbijo tudi za glasovno usmerjanje in spodbujanje tekmovalcev ter preprečijo večje število zgrešenih smeri v progi. Ob progi se kaj kmalu nabere veliko gledalcev, ki še dodatno motivirajo tekmovalce h kakovostnim in drznejšim vožnjam. V alpskem smučanju je najpogostejše in tudi najbolj realno izvajati tekmovanje v veleslalomu, ki ga izvedemo v dveh tekih. Pri teku na smučeh se pa največkrat odločamo za tekmovanja v klasičnem slogu na dolžini proge od 3000 do 5000 m. Tekme so organizirane na kakovostni ravni in ugotavljamo, da se jih udeležujejo »starejši prekaljeni mački«, ki v teh športih nastopajo že dalj časa oz. za katere bi lahko rekli, da znajo živeti zdravo in na način, ki jih ohranja na prizorišču. Pogrešamo pa mlade, ki se naučijo smučati ali teči na smučeh, pa v kasnejših obdobjih izgubijo motivacijo za nastop na organiziranih tekmovanjih. Večkrat sem se že spraševal, zakaj se določeni posamezniki ne vključijo prav na nobenem področju. Zakaj ne pridejo v družbo vsaj tu v športu, zakaj

si ne želijo srečati prijateljev, znancev, zakaj si ne želijo dvigovati svoje ravni življenja in zakaj ne bi vseh ostalih opozorili nase in na svoj obstoj v tem širnem svetu. To mi bo verjetno ostala še naprej tiha in neprijetna neznanka, ki pa me vsako leto opomni, da naj ne obupam, da je slepim treba pripraviti določene aktivnosti, ki se jih imajo možnost udeleževati kljub sorazmerno majhnemu zanimanju. Pozval bi tudi starše, naj poskrbijo za svoje otroke do te mere, da bodo otroci živeli čim bolj polno in pestro življenje. Poskrbimo, da se bomo tisti, ki znamo ceniti tovrstne ponujene priložnosti, še bolj trudili, se še naprej zbirali ob teh redkih trenutkih, se veselili in uživali življenje. Le enkrat se živi, ne spoznaj tega prepozno!

[Na vrh](#)

PAMETNI TELEFONI: Predstavitev programčka EqualEyes

Avtor in sodelavec: *Jožef Gregorc*

Lektoriranje: Albert Kolar

[Pošljij komentar](#)

S prvo številko v letu 2013 odpiramo kotiček, kjer se bodo zbirale aplikacije ali programčki, ki so prilagojeni delu s pomožnimi tehnologijami, s poudarkom na mobilnih platformah, vključno z VoiceOverjem in drugimi tehnologijami na iOS, ter TalkBackom in drugimi tehnologijami na sistemu Android. To sta samo dve platformi, kjer bomo iskali primerne aplikacije. Druge so še BB10, WP8 in ostale, ki so še v razvoju (Ubuntu on Tablets and Phones, FireFox os). Namen je zbrati aplikacije, ki so uporabne za ljudi z ovirami, da jim ne bi bilo treba brskati za njimi po uradnih tržnicah in/ali po divjem zahodu medmrežja.

Tokrat predstavljam aplikacijo EqualEyes za sistem Android, ki prihaja iz naših logov, točneje iz Maribora in z Londona. Za njo stoji podjetje Drugi vid. Podjetje je dedič projekta 2nd Sight, ki je na Imagine Cup 2011 dosegel uvrstitev med prvih 18 projektov na svetu. Aplikacija je pravzaprav t.i. launcher (zaganjalnik, ki klasičen Androidni domač zaslon preoblikuje v zaslon, ki prikaže zbirko aplikacij, združenih pod streho EqualEyes. To vključuje Phone, PhoneBook, CallLog, Messages (SMS), Reminder, Clock, Status, Dictafon in druge.

Ključna značilnost in morda najbolj pomembna značilnost te zbirke je avtonomna govorna podpora in podpora za slabovidne preko menjave barvne palete ali povečave besedilnih ikon.

OPIS

Vsaka aplikacija v tej zbirki sledi enaki logiki, kar pomeni, da je treba spoznati vmesnik ene in poznati bomo vmesnike vseh. Trenutno zbirka ponuja 3 začetne zaslone; verjamem, da jih bo z razvojem nastalo malenkost več zaradi na novo dodanih elementov. Na vsakem zaslonu sta spodaj (nad osnovnimi Androidnimi gumbi) gumba »Nazaj« in »Naprej«, ki sprožita prikaz prejšnjega/naslednjega zaslona z aplikacijami. Nad njima so v dveh kolonah po 4 aplikacije. Ko aplikacijo odpremo, bomo spodaj vedno našli gumb »Zapri«, ki bo sprožil zaprtje trenutno aktivne aplikacije v zbirki in bo žarišče postavil na domač zaslon. Nad njim je v stolpcu običajno 5 ikon, ki predstavljajo različne možnosti ali storitve, ki jih izbrana aplikacija ponuja. Izjema so aplikacije, ki pokažejo številčnico (Phone, Calculator) in druge. Ena od posebnosti je tudi aplikacija »Light Detector«, ki ob aktivaciji ne pokaže nobene možnosti, temveč sporoči, kakšno je stanje svetlosti in nato vrne žarišče na trenutno aktiven domač zaslon.

UGOTOVITVE TESTA

Zbirko aplikacij sem pognal na Androidu 4.2.2 na telefonu Nexus 4, ki bo v prihodnosti služil kot glavna testna platforma tudi za druge Android aplikacije. Vključena je podpora za pomožne tehnologije in vgrajen bralnik zaslona TalkBack. Prva ugotovitev je, da zbirka samodejno prepozna, če je vključena podpora za pomožne tehnologije in tako sama ne vključi avtonomne govorne podpore. Z

veseljem zapišem tudi, da je v sedanjem stanju popolnoma združljiva s TalkBackom. Vmesniki so pregledni in razumljivi.

Pomanjkljivost bi lahko bilo pomanjkanje gest. Primer je sprejemanje telefonskega klica. Ob vključenju aplikaciji s standardno TalkBack gesto (zmerno hitri poteg z enim prstom proti desnemu robu zaslona) klica nisem mogle sprejeti.

Šminkerski minus bi lahko pripisal tudi aplikaciji Reminder, saj namesto praznega besedilnega polja ali »alarm1/2/3), ko izbrišem prvotni opomnik, le-ta na zaslonu, kjer so zbrani alarmi, še vedno pokaže besedilo, ki sem ga želel pobrisati.

SKLEP

Ko razmišljam o tem, če naj zbirko priporočim ali ne, trenutno enoznačnega odgovora ne morem dati. Dejstvo je, da v zadnji različici sistema Android večino aplikacij, ki jih vključuje EqualEyes, lahko dosežemo tudi brez tega pripomočka. Dodana vrednost je v specializiranih aplikacijah, ki vključujejo detektor svetlobe in oddaljeno pomoč. Toda Androidov, ki so dosegli zadnjo iteracijo, je na trgu po podatkih različnih virov do dva odstotka. Sklep za tiste, ki uporabljajo Android 4.1 ali novejšo, se torej ponuja sam, aplikacija ima omejen učinek. Zgodba pa postane drugačna, ko govorimo o Androidu 2.3.x, tržni delež katerega je še le v zadnjem mesecu padel pod 50 %. Na teh sistemih je ta zbirka precej bolj koristna, saj ta Android sam po sebi ne nudi tako močne podpore, kot 4.1 in novejši.

Raziskovalcem in radovednežem pa ta zbirka vsekakor ne sme manjkati, ker je projekt še v fazi beta in se stalno izboljšuje, kar pomeni, da zgornji opis kmalu ne bo več točen in resnici na ljubo, prej bo zgornji sklep netočen, z večjim veseljem bom popisal izboljšave in sklep še enkrat preučil in ga po potrebi tudi spremenil.

Aplikacija je na voljo v uradni Google trgovini na naslovu

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.equaleyes&feature=search_result#?t=W251bGwsMSwxLDEslmNvbS5lcXVhbGV5ZXMiXQ..

VABILO

Zaradi specifičnosti rubrike vabim predvsem vas bralke in bralci k sodelovanju. Na trgu je precej platform, še več aplikacij zanje, v uredništvu pa (še) nimamo sredstev, da bi lahko v stalno »testno« rabo dobili primerek vsake platforme. Zato vas vabim k sodelovanju, da tudi same/i preizkušate in opise aplikacij, za katere menite, da so uporabne, pošljete na e-naslov uredništva: rikoss@zveza-slepih.si ali na: jozko.gregorc@guest.arnes.si

Na teh dveh naslovih tudi pričakujem vaše komentarje in želje.

[Na vrh](#)

NAMIGI IN NASVETI: Učinkovito iskanje z Googlom – šestič, Zamrznitev naslovne vrstice ali stolpca v Excelu

Avtor in sodelavec: *Brane But*

Lektoriranje: avtor

[Pošlji komentar](#)

73. Učinkovito iskanje z Googlom – šestič

Pa si oglejmo še nekaj dodatnih priročnih možnosti uporabe brskalnika Google, ki bodo lahko marsikomu prišle zelo prav v vsakdanjem življenju:

Glasba

Če iščemo nekaj v zvezi z glasbo (glasbenik, skupina idr.), bo z uporabo ukaza `music:` Google omejil zadetke na glasbeno področje in jih veliko bolj pregledno izpisal in razvrstil. Za ukazom `music:` vpišemo (brez presledka) ime oz. naziv, ki ga iščemo.

Primer:

- če nas zanima skupina The Beatles, bomo v iskalno okence vpisali: `music:beatles`
- Če pa npr. z Googlom iščemo glasbene datoteke v formatu mp3 od Beatlov, bomo v iskalno okence vpisali: `music:beatles mp3`

Rojstni dnevi znanih oseb

Če nas zanima le rojstni datum neke osebe, ki je vpisana v kakšno enciklopedijo, uporabimo ukaz `dob`, za katerim vpišemo (po presledku) njeno ime. Ta ukaz deluje samo, če je Google nastavljen v angleščini.

Primer:

- če nas zanima rojstni datum Franceta Prešerna, bomo v iskalno okence vpisali: `dob france prešeren`

Kje je država, kakšna je njena zastava?

Z ukazom `location of` nam Google pokaže zemljevid, na katerem je označena država, ki jo iščemo.

Primer:

- če iščemo, kje je država Angola, v iskalno okence vpišemo: `location of angola`
- lahko pa Google tudi takole vprašamo, kje je država Angola: `where is angola`
- lahko pa Google tudi vprašamo, kakšno zastavo ima neka država: `flag of angola`

Kje je mesto?

Z uporabo ukaza `map` nam bo Google na vrhu seznama zadetkov prikazal na zemljevidu, kje je mesto, ki ga iščemo.

Primer:

- če iščemo, kje na zemljevidu je Luanda, v iskalno okence vpišemo: `map luanda`
- lahko pa Google vprašamo tudi takole: `where is luanda`

Najvišje gore

Z ukazom highest point in nam Google pove, katera je najvišja gora v neki državi. Ta ukaz deluje samo, če je Google nastavljen v angleščini.

Primer:

- če iščemo najvišjo goro v Angoli, v iskalno okence vpišemo: highest point in angola

Povezava: <http://www.google.si/>

Vir: Mislil sem, da obvladam Google, M. Mazzini, 2009

74. Zamrznitev naslovne vrstice ali stolpca v Excelu

Pri našem delu v Excelu imamo včasih opravka z zelo veliko preglednico (tabelo), ki ima več stolpcev in zelo veliko število vrstic (npr. dolg seznam imen z več stolpci podatkov). Ko se v takšni preglednici pomaknemo navzdol npr. v trideseto vrstico, ne vidimo več naslovov posameznih stolpcev in tako ne vemo več natančno, na kaj se posamezni podatki v stolpcih nanašajo oziroma za kakšne vrste podatek gre. To seveda piše v naslovni vrstici, vendar ta ni več vidna na zaslonu. Zelo prav bi nam prišlo, če bi bila naslovna vrstica, ki je običajno prva vrstica preglednice, vedno vidna na zaslonu, ne glede na naš pomik navzdol po preglednici.

V takšnem primeru je smiselno uporabiti postopek zamrzovanja prve vrstice preglednice, ki nam omogoča, da bo naslovna vrstica seznama ves čas vidna na zaslonu, ne glede na naš pomik navzdol po tabeli.

Oglejmo si postopek zamrznitve prve (naslovne) vrstice preglednice:

- Kazalec (kurzor) postavimo kamorkoli na preglednici, kliknemo torej v katerokoli celico preglednice.

- V orodni vrstici izberemo naslednji ukaz: Ogled / Okno / Zamrzni podokna.

- Iz spustnega seznama, ki se prikaže, izberemo naslednji ukaz: Zamrzni zgornjo vrstico.

Zamrznili smo prvo vrstico, ki ostane na zaslonu tudi, če se s pomočjo navpičnega drsnika ali koleščka na miški premaknemo navzdol po preglednici. Zgornja vrstica je torej vidna, ostanek delovnega lista pa se premika.

Zamrznitev prve vrstice odstranimo tako, da najprej kliknemo v katerokoli celico preglednice in nato izberemo oziroma sprožimo naslednji ukaz: Ogled / Okno / Zamrzni podokna / Odmrzni podokna.

Podobno imamo pri zelo velikih preglednicah težavo, ko imamo v prvem stolpcu npr. seznam imen, podatke pri posameznih imenih pa v več stolpcih in ko se pomikamo po stolpcih na preglednici v desno, na zaslonu ni več viden prvi stolpec in ne vemo več natančno, na katero ime se podatki v stolpcih nanašajo. V takšnem primeru bi nam zelo prav prišlo, če bi bil naslovni stolpec, ki je običajno prvi stolpec preglednice, vedno viden na zaslonu, ne glede na naš pomik v desno po preglednici.

Oglejmo si postopek zamrznitve prvega (naslovnega) stolpca preglednice:

- Kazalec (kurzor) postavimo kamorkoli na preglednici, kliknemo torej v katerokoli celico preglednice.

- V orodni vrstici izberemo naslednji ukaz: Ogled / Okno / Zamrzni podokna.

- Iz spustnega seznama, ki se prikaže, izberemo naslednji ukaz: Zamrzni prvi stolpec. Zamrznili smo prvi stolpec, ki ostane na zaslonu tudi, če se s pomočjo vodoravnega drsnika premaknemo v desno po preglednici. Prvi stolpec je torej viden, ostanek delovnega lista pa se premika.

Zamrznitev prvega stolpca odstranimo tako, da najprej kliknemo v katerokoli celico preglednice in nato izberemo oziroma sprožimo naslednji ukaz: Ogléd / Okno / Zamrzni podokna / Odmrzni podokna.

Vir:

- <http://www.racunalske-novice.com>
- Pomoč za Microsoft Office (Excel 2010)

[Na vrh](#)

OGLASNA DESKA: Veččutno doživljanje umetniških del (postavitve razstav in vodstva po njih za slepe/slabovidne)

Avtor: *Slavica Bukovec Zupanič*

Lektoriranje: Albert Kolar

[Pošlji komentar](#)

V okviru projekta »Sodelujem skupaj integrativno na področju kulture« je v letu 2012 potekalo usposabljanje za slepe, slabovidne in videče. Temeljilo je na dialogu in nadgradnji dojemanja vizualne umetnosti. Udeleženci so se seznanili s kulturno politiko, možnostjo financiranja na tem področju, z delom z najrazličnejšimi ranljivimi skupinami, s pedagoškimi pripravami za delo v kulturnih inštitucijah ter s pisanjem projektnih prijav. Glavni poudarek izobraževanja je bil, kako postavitev razstav in vodenja po njih prilagoditi slepim in slabovidnim, da bi ti na veččuten način doživljali tisto, kar s pogledom zazna polnočutno človeško oko. Kljub temu, da se je v oktobru 2012 usposabljanje zaključilo, skupina ostaja aktivna na področju organizacije ter priprave vodstev v galerijskem in muzejskem prostoru za raznolike ciljne skupine s poudarkom za slepe in slabovidne. Kot pravi Katja Sudec, vodja projekta »Sodelujem«, želijo po eni strani pri galerijah in muzejih vzpodbuditi zanimanje za tovrstna vodenja, na drugi strani pa približati umetnost na nekoliko drugačen način čim širšemu krogu zainteresiranih obiskovalcev.

Rezultate sodelovanja med kulturno inštitucijo in projektno skupino smo si lahko pred časom ogledali v umetnostni galeriji Maribor (v nadaljevanju UGM).

UGM predstavlja veliko pregledno razstavo slovenske likovne umetnosti z naslovom »Skoraj pomlad/100 let slovenske umetnosti«. Na ogled so dela najvidnejših slovenskih umetnikov 20. in 21. stoletja, zbrana iz zbirk številnih slovenskih galerij in muzejev, s čimer razstava geografsko zaokroža celoten slovenski prostor. Na osnovi pridobljenega znanja je delovna skupina pripravila participativna vodenja na veččutni princip po izbranih delih Ivana Groharja, Toneta Kralja, Ivana Kosa, Vlaste Zorko, Slavka Tihca, Dragice Čadež, Sandija Červeka in skupine Irwin, ob tem izhajajoč iz avtobiografije udeležencev, kjer je moč spoznati, kako preseči vizualno dožemanje umetnosti, in kako stopiti v zakonitosti dojemanja slepih in slabovidnih. Tak način vodstev po razstavi je v UGM potekal med 21. februarjem in 17. marcem. Program so pripravili: Katja Sudec (idejni vodja), Karmen Bajec, Marko Mikulin, Katrin Modic, Aleksandra Surla, Boštjan Vogrinčič. Makete in napisi v brajci: Kevin Koman Modic, Katrin Modic, Boštjan Vogrinčič. Po razstavi sta naprej najavljene skupine vodili: Darinka Lozinšek, udeleženka projekta Sodelujem, in Brigita Strnad, višja kustosinja UGM.

Naša skupina si je ob prihodu najprej ogledala taktilni načrt galerije, da bi dobili predstavo razporeditve prostorov, v katerih je razstava. S Katjo Sudec in Brigito Strnad ter še z nekaj njunimi pomočniki smo se nato podali v svet umetnosti. Povsem razumljivo je, da se celotne razstave ne da prilagoditi, kajti takšna postavitve in primerno vodenje že pri eni sami umetnini zahteva veliko ustvarjalnosti in

dodatnega dela, vse od priprave opisov umetnin, izdelave maket, podajanja osebnih razmišljanj in izvedbe različnih vaj za slepe in slabovidne, da bi ti z različnimi čutili dobili čim več informacij o umetniškem delu. Zaradi vsega tega so postanki pri posamezni umetnini daljši in posledično takšno vodenje traja precej dlje kot za videče obiskovalce.

Na začetku razstavnega prostora sta nas pozdravili 2 deli: slika Ivana Groharja »Kapelica« iz leta 1907 in projekt o vesoljskem plovilu Dragana Živadinova iz leta 1999. Najprej nekaj besed o delih. Da je Groharjeva »Kapelica« na samem začetku razstave, sta dva razloga; prvi je ta, da je to prvo umetniško delo, ki je bilo kupljeno na začetku 20. stoletja za bodočo galerijo, ki je bila potem ustanovljena šele leta 1954, drugi razlog pa, ker se z obdobjem impresionizma, v katerega slika spada, začena slovenska moderna umetnost.

Projekt Živadinova sestavljata dve sliki, ki predstavljata notranji prostor vesoljskega plovila in ljudi, ki lebdijo v breztežnostnem prostoru, in so oblečeni v kostume, podobne astronautskim oblačilom.

Po predstavitvi nekaterih zgodovinskih dejstev iz obdobja impresionizma je sledil opis slik, ki je zajemal tehniko slikanja, velikost slike, debelino in teksturo okvirja, motiv na sliki in uporabljeno paleto barv. Zdaj si je vsak od nas že lahko ustvaril svojo predstavo in ob tem tudi kakšno asociacijo. Katrin Modic je opis narave v Groharjevem delu povezala s pojmom svobode in prostosti, ki ni kar tako dana vrednota. Hendikepirani smo mnogokrat postavljeni pred dejstvo, da ne moremo vedno oditi v naravo, kadar bi to želeli, še težje pa je bila svoboda dosegljiva nekoč, ko so hendikepirane zapirali v inštitucije. Pot, ko so impresionisti šli iz ateljejev slikat v naravo, pa primerja s svojim uporom in s potjo, po kateri danes hodimo hendikepirani do nekega cilja, ki nam je enak, le pot do njega se razlikuje.

Da bi fizično občutili prisotnost kapelice, smo lahko otipali dve maketi. Poleg otipa oblike sem s segom roke v njeno notranjost začutila hladnost prostora, ki ga običajno kapelice dajejo, spolzkost ter vonj opeke in prsti pa me je popeljal v zavetje narave in svet prostosti. V meni pa so se prebudile asociacije na otroška leta v vaškem okolju. Tudi Aleksandra Surla pravi, da otip prsti vzbuja pri njej melanholijo in spomine na potepanje po gozdu v otroštvu,

kocka opeke pa ji simbolizira ujetost v nek prostor.

Pri pomikanju do kiparskega dela Toneta Kralja »Glad« so si videči člani naše skupine morali zavezati oči. Ja, slepota in neznan prostor nista ravno najboljša sodelavca.

Obdobje po prvi svetovni vojni je zaznamovano z revščino in lakoto, zato so ekspresionisti z uporabo pretežno črne barve ponazarjali stanje v takratni družbi, pri umetnikih je prevladoval motiv portreta in figure.

Otip kipa pove, da so na njem številne človeške glave, vse z odprtimi usti in delno popačenimi obrazi, kar še dodatno izpričuje tragiko časa. Iztegnjene roke portretirancev pa hlastajo po koščku kruha. Vse te informacije ob poznavanju takratnih razmer so pred mene postavile podobo množice lačnih ljudi, katerim je skupna želja potešitev lakote.

Pri sliki Ivana Kosa »Deklica z oranžo« je Katja najprej prebrala opis slike, kustosinja pa opisala razmere v obdobju »nove stvarnosti«. V delih tega obdobja še vedno prevladuje portret in mnogo simbolike. Še vedno pretežno temne barve govorijo o grenkobi časa, le oranžna odslikava upanje po nečem boljšem.

Da bi udeleženci takšnih vodenj čim bolj na sebi prilagojen način doživljali razstavljenе umetnine, je obvezen sestavni del le teh tudi interaktivnost, med drugim podajanje svojih občutenj drugim udeležencem, opisi del, različne vaje, videči morajo določene naloge opraviti z zavezanimi očmi itd. No, tudi v tem primeru je sledila vaja, po opisu slike sva dve udeleženci s poziranjem ponazorili dogajanje na sliki, ostali pa so lahko to preverili s tipom, da bi s tem dobili še boljšo predstavo.

Na podoben veččutni princip je sledil ogled kinetičnega objekta »Akvamobil« avtorja Slavka Tihca iz leta 1969. Obiskovalci smo v roke dobili ročno izdelane vrtavke, ki smo jih zavrteli in s tem ponazorili gibanje osi objekta, nato je sledilo tipanje in tehnični opis objekta ter razlaga z zgodovinsko - umetnostnega vidika.

S programom »Otipljivo za slepe in slabovidne« so v UGM začeli leta 2009 ob razstavi Dragice Čadež, umetnica osebno dovoli, da se vsa njena dela lahko otipa. Tega dne je bila med drugimi njenimi deli tudi figura iz cikla »Spomini na Pompeje«. Ta upodablja človeška telesa, kakršna so odkrili po odstranitvi lave v Pompejih in je hkrati metafora minevanja. Po otipu modela smo udeleženci dobili nalogo; igračo z lesenimi gibljivimi deli sestaviti tako, da je bila identična modelu.

Zadnje umetniško delo, ki je bilo dano na ogled na veččutni princip, je bila maketa »Zidna instalacija«, delo skupine umetnikov pod enotnim imenom »Irwin«. Delo je sestavljeno iz več objektov: okvirja, krzna, rogovja itd. S tipom makete in opisom smo dobili informacijo, kaj sploh je zidna instalacija. Gre za postavitve več objektov na steni, ki je pobarvana sivo in obdana z belim okvirjem.

Čisto na koncu je seveda sledila še zahvala zaposlenim v galeriji ter evalvacija udeležencev. Čeprav zelo nerada delam kakršnekoli primerjave, jih bo tokrat za boljše razumevanje potrebno nekaj narediti. Ogled nekaj umetniških del na prilagojen princip je trajal kar celi 2 uri in od nas ves čas zahteval popolno koncentracijo in predanost, polnočutni obiskovalec pa bi se v mnogo krajšem času ob uporabi neprimerno manj energije sprehodil po galeriji. Toda, verjetno bi bilo njegovo doživljanje umetnosti mnogo bolj površinsko, kot je bilo naše. Podobno je tudi pri sami postavitvi razstave, ki je od delovne skupine »SOdelujem« zahtevala obilico idejne in praktične ustvarjalnosti. Glede na njihovo zagnanost bo ob posluhu zaposlenih v Umetnostni galeriji Maribor v bodoče še gotovo prišlo do sodelovanja.

[Na vrh](#)

NOVIČKE: V Ljubljani na mestnih avtobusih možna storitev prevoz na klic; format daizy za elektronske knjige prihaja tudi v Slovenijo; Novosti iz sveta računalniških programov

Avtor in sodelavec: *Jure Srebrovič*

Lektoriranje: Albert Kolar

[Pošlji komentar](#)

V Ljubljani na mestnih avtobusih možna storitev prevoz na klic

Prevoz na klic je storitev LPP-ja, ki invalidom omogoča brezskrbno prestopanje z avtobusa na avtobus oziroma ostala potovanja. Gre za prenos informacij med uporabnikom in Ljubljanskim mestnim potniškim prometom. Storitve deluje tako, da uporabnik pokliče prometno nadzorni center LPP na številki 01 582 24 25 ali na 051 449 992, kjer poda zahtevo za prevoz na določen dan ob določeni uri. Uporabnik ob tem pridobi takojšnjo povratno informacijo možnosti prevoza in s tem tudi potrditev prevoza. Prometno nadzorni center nato prevoz potnika najavi vozniku, ki ga potem ob določenem času in kraju na ustrezen način sprejme na avtobus. S tem se oseba z invalidnostjo izogne nepotrebnemu stresu, voznik pa je vnaprej seznanjen s potnikom, ki prihaja, da se lahko ustrezno pripravi na njegov sprejem. Storitev je povsem brezplačna za končnega uporabnika.

V praksi to deluje tako, da voznik avtobusa ustavi točno pred uporabnikom, ki potrebuje tovrstno pomoč in ga povabi, naj vstopi. Storitev deluje le na progah LPP in je na voljo že 3 leta. Sprva so bili do nje upravičeni zgolj invalidi na vozičkih, kasneje pa so storitev razširili tudi na ostale invalide ter na skupine otrok v vrtcih. 31. 1. 2013 je imelo podjetje LPP v Zavodu za slepo in slabovidno mladino predstavitev v okviru delavnice, ki jo je organiziral zavod z naslovom Gremo mi po svoje. Srednješolcem so predstavili storitev prevoz na klic, ob tej priložnosti pa so srednješolci lahko povedali svoje izkušnje z vožnjo z avtobusi, ki jih je bil LPP zelo vesel. Predavatelji so odziv zabeležili in bodo informacije podali prevoznikom, da bodo le ti lažje sprejeli slepo oziroma slabovidno osebo. Veseli pa so tudi predavatelji LPP-ja, da so lahko srednješolce seznanili z zahtevnostjo poklica voznika. Zelo pomembno se jim zdi, da slepa ali slabovidna oseba komunicira z voznikom, saj ni vidna od daleč, razen če ima palico. Žal nas o tej možnosti nista obvestili niti Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije niti medobčinsko društvo slepih in slabovidnih.

Vir: e-lista »pomagajmo si« in

<http://www.lpp.si/uporabne-informacije-za-potnike/prevoz-na-klic>

ter <http://www.lpp.si/aktualno/lpp-obiskal-zavod-za-slepo-slabovidno-mladino-ljubljana>

Format daizy za elektronske knjige prihaja tudi v Slovenijo:

Konec leta 2012 smo v Sloveniji dobili prvo daizy knjigo, ki jo je za nas s pomočjo zveze izdelal Robert Horvat Merič. Kaj je daizy? Daizy je najbolj enostavno povedano zvočni zapis mp3 z dodatki, ki omogočajo lažje premikanje po knjigi. Pomikamo se lahko po poglavjih, straneh, teoretično celo po vrsticah. Poznamo 3 vrste daizy formata: Prvi tip je, da imamo samo besedilo, ki ga potem beremo na računalniku ali

na ustreznih predvajalnikih, ki znajo brati z določeno sintezo. Drugi tip je delno besedilo. To pomeni, da je knjiga posneta, napisano pa je zgolj kazalo in strani. Tretji tip pa je posneta in napisana knjiga. To pomeni, da lahko knjigo poslušamo tako z bralcem, ki jo je posnel, ali pa jo z govorno sintezo preberemo.

Daizy nam omogoča tudi vnašanje pisnih opomb v knjigo. Daizy in mp3 ni nujno, da sta časovno usklajena. Lahko je v eni mp3 datoteki posneto celo poglavje, Daizy pa je narejen tako, da se pomikamo po straneh. Daizy predvajalniki si točno zapomnijo, kje smo knjigo nehali brati in tudi, če vmes beremo drugo knjigo, se bo prejšnja knjiga začela predvajati od mesta, kjer smo prenehali z branjem. V Sloveniji sta na voljo 2 bralnika Daizy knjig, ki se lahko kupita v podjetju Diopta d.o.o pri gospodu Dušanu Jankoviću. Večji lahko bere tudi cd-je, medtem ko manjši bere le knjige, shranjene na spominsko kartico. Meniji pri obeh so prevedeni v slovenščino in narejeni tako, da jih bere govorna sinteza Alpineon Proteus. Če pa odpremo datoteko z besedilom, pa jo berejo češka, angleška ali nemška sinteza. Manjši predvajalnik Daizy ima tudi možnost snemanja, vendar posnetki niso kdo ve kako kvalitetni.

Vir: Jure Srebrović

Novosti iz sveta računalniških programov:

Podjetje GW micro, ki izdelujejo bralnik zaslona Window Eyes, so v letu 2012 izdelali program GW connect, ki služi za komunikacijo na Skypu. Ta program je povsem brezplačen in neodvisen od Skypa in je posebej prilagojen za slepe in slabovidne uporabnike. Program nudi večino Skype možnosti, razen dodajanja stikov, video klicev in vpisa na FaceBook ali Messenger. Tako so vsa pogovorna okna in obrazci posebej prilagojeni bralnikom zaslona in je za marsikoga manevriranje veliko lažje kot v samem Skypu. Program je preveden že kar na nekaj jezikov, v kratkem pa bo tudi v slovenščino. Zadnja različica programa je 2.1. GW connect je izdelan s pomočjo SKype programskega dodatka SKype Kid, ki programerjem omogoča izdelovanje Skype dodatkov ali programov, ki lahko delujejo tudi ne da bi imeli nameščen Skype. Več o samem programčku si lahko preberete na povezavi: http://www.gwmicro.com/App_Central/Apps/App_Details/?scriptid=1353

Izšel pa je tudi novi Skype 6.2.0.106, ki ima precej spremenjen obrazec za iskanje stikov. Iskanje se pokaže kar v glavnem oknu programa, kjer v iskalno polje edit vpišemo ime stika, nato pa s tipko tab poiščemo list box in se s puščicami sprehajamo po rezultatih. Tak način iskanja in dodajanja stikov je nekaterim bolj drugim pa manj všeč kot prejšnji, ko se je iskalo kakor na Internetni strani. Novost je tudi, da v primeru, ko smo v Skype vpisani z računom Windows Live naslovom, v glavnem oknu Skypa ni več prikazano naše Skype ime ampak Windows live naslov.

Obvestim vas lahko tudi o tem, da sem začel z avtorjem Espeak govorne sinteze Jonnathanom Dudingtonom, izboljševati Espeak za Slovenski jezik, tako da lahko v nekaj mesecih pričakujemo precej boljše govorjenje Slovenščine v Espeaku. Kot sem v prejšnjih številkah že nekajkrat omenil, je Espeak brezplačna sippi 5 govorna sinteza, ki se aktivno uporablja tudi v prav tako brezplačnem bralniku zaslona NVDA. Če želite izboljšave pri prevodu preizkusiti tudi sami, obiščite spletno mesto:

<http://espeak.sourceforge.net/test/latest.html>

in prenesite Espeak za Windows. Ob nameščanju pa v eno izmed vnosnih polj vpišite črki sl, ki predstavljata Slovenski jezik.

[Na vrh](#)

© 2002-2013, [Uredništvo Rikoss](#), [Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije](#)